ЕФМ
http://efm.vsau.org/

УДК 005.21:631.11:338.439.5

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ ГАРМОНІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ЛІДЕРА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ©

К.В. ГАВРИШ,
аспірант**,
головний державний ревізор-інспектор
Головного управління ДФС у м. Києві
(м. Київ)

У статті запропоновано ідентифікацію процесу гармонічного розвитку сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу здійснювати за допомогою розрахунку індексу гармонізації учасника процесу (ІГУП), який складається з якісних та кількісних індексів: індексу гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР) та індексів кількісної (з показником JK) й якісної (з показником JE) складових результативності процесу гармонізації учасника процесу (з показником J_R). При цьому для розрахунку індексу масштабності процесу гармонізації JK і індексу ефективності процесу гармонізації JE запропоновано використовувати моделі Бурєннікової (Поліщук)-Ярмоленка складових частин результативності будь-якого економічного процесу та відповідні показники як індикатори дієвості процесу. Інформаційною базою слугували статистичні дані господарської діяльності деяких сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу. З'ясовано, що такий підхід до діагностики гармонічного розвитку сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу дозволяє зробити загальний висновок про характер і рівень їхньої гармонізації та результативності функціонування, а також ефективності здійснення управлінських дій на окремому досліджуваному підприємстві для оцінювання його конкурентоспроможності.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, конкурентоспроможність, економічні процеси, глобалізація, ефективність та результативність діяльності, гармонічний розвиток.

Табл.: 2. Рис.: 2. Літ.: 11.

Постановка проблеми. За умов жорсткої конкуренції, економічної та політичної нестабільності в країні, розгортання інфляційних процесів, зменшення інвестиційно-інноваційної активності вітчизняного аграрного виробництва, глобалізації економічних процесів та загострення кризових явищ, а також попри деякі економічні здобутки сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу, важелі та механізми управління конкурентоспроможністю не відповідають викликам і запитам сьогодення. Саме тому особливого значення

© ***К.В. ГАВРИШ, 2018***

* *Науковий керівник: доктор економічних наук Бурєннікова Н.В.*

набувають як проблема підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу, так і впровадження заходів щодо гармонізації важелів та механізмів управління їхньою конкурентоспроможністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова парадигма управління конкурентоспроможністю підприємств розвивається під впливом наукових досліджень таких визнаних вчених: І. Ансофа, В. Андрійчука, Н. Бурєннікової, О. Бородіної, О. Гудзь, Ю. Губені, М. Дем'яненка, В. Діброви, В. Зіновчука, Г. Калетніка, Б. Карлофа, С. Кваші, Ж.-Ж. Ламбена, П.Макаренка, О. Непочатенко, Н. Правдюк, А. Поддерьогіна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Саблука, В. Савчука, А. Сміта, П. Стецюка, В. Ткаченка, Й. Шумпетера, О. Шпикуляка, В. Ярмоленка та інших. На нашу думку, подальшого розгляду науковцями потребує сучасна ідентифікація процесу гармонічного розвитку сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу з орієнтацією на лідера, котрій останнім часом приділялося мало уваги.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення проблем гармонізації сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу як учасників процесу, визначення складу індикаторів впливу на гармонічний розвиток цих підприємств, здійснення ідентифікації процесу гармонічного розвитку сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу за допомогою розрахунку індексу гармонізації учасника процесу з орієнтацією на лідера на підґрунті визначення рейтингу досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства в цілому є взаємозалежними категоріями, які перебувають у нерозривному зв'язку. Проте вони є різними об'єктами управління і тому повинні аналізуватися диференційовано при вирішенні завдань забезпечення конкурентоспроможності. При управлінні конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства в цілому як об'єкт управління має розглядатися система виробництва (виробнича система) на ньому.

Авторська позиція полягає в тому, що в умовах глобалізації та становлення інформаційного суспільства конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу вирізняється спільною дією трьох чинників: існуючим фінансовим станом підприємства; стійкістю функціонування підприємства; ступенем розвитку виробничих систем. Кожний з таких чинників може бути оцінено відповідним інтегральним показником. Підприємство є конкурентоздатним на товарних ринках і ринках факторів виробництва за умов, що кожний з інтегральних показників знаходиться в допустимих межах, які визначаються характером виробничої системи підприємства, його бізнес-середовищем. Забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства зернопродуктового підкомплексу є перетином певних елементів системи організації фінансово-господарської діяльності на ньому. Підприємство має мету (функцію мети) у процесі функціонування такої системи – досягнення максимальної ефективності фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства. Оскільки сучасне сьогодення потребує ще й активізації процесів глобалізації та інтеграції, ми пропонуємо ці процеси розглядати з урахуванням так званої гармонізації.

Щодо гармонізації зазначимо наступне. Євроінтеграційні прагнення України, які реалізуються через наближення і гармонізацію вітчизняного законодавства і законодавства ЄС, є одним з основних пріоритетів політики, що визначено на законодавчому рівні [1]. Незважаючи на позитивні тенденції експорту аграрної продукції до країн ЄС, залишається низка проблем, пов'язаних з її якістю. Через низький рівень гармонізації українські товари неконкурентоспроможні на європейському ринку [2, с. 23]. Нині переважну більшість сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу через негармонізованість національних та європейських стандартів було де-факто усунено від участі в торгах на ринках аграрної продукції інших країн світу. Чимало українських підприємств не мають міжнародних сертифікатів якості.

На нашу думку, особливого значення за таких умов набуває саме проблема гармонізації учасника процесу, під якою розумітимемо взаємне узгодження, зведення в систему, уніфікацію, координацію, впорядкування, забезпечення взаємної відповідності економічних процесів, відносин, товарів, податків щодо реалізації зерна сільськогосподарськими підприємствами на міжнародних ринках (узгодження кон'юнктурних, фінансових, соціальних та зовнішньоекономічних заходів різних держав, яке може забезпечити не тільки продуктивну спільну економічну політику, а й сприяти виробництву конкурентоспроможної продукції та її реалізації на зовнішніх ринках).

І, як ми вже зазначали, "…гармонізація передбачає процес спільного, узгодженого розвитку національних законодавств, усунення існуючих між ними суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем" [3, с. 36].

Ми пропонуємо ідентифікацію процесу гармонічного розвитку сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу здійснювати за допомогою розрахунку авторського показника – індексу гармонізації учасника процесу (ІГУП):

$$I_{ГУП} = \sqrt[3]{I_{ГР} \times J_K \times J_E} \quad (1)$$

Індекс гармонізації учасника процесу складається із якісних та кількісних індексів:

1) індексу гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР), котрий визначатимемо за допомогою методу експертного оцінювання Дельфі, методу бальної оцінки [4, 5];

2) індексів кількісної (із показником JK) та якісної (із показником JE) складових результативності процесу гармонізації учасника процесу (із показником J_R); при цьому для розрахунку індексу масштабності процесу гармонізації JK і індексу ефективності процесу гармонізації JE використовуватимемо авторські моделі Бурєннікової (Поліщук)-Ярмоленка складових частин результативності будь-якого економічного процесу та відповідні показники як індикатори дієвості процесу [6, 7, 8].

Як відомо, оцінка порівняльної важливості окремих факторів (параметрів, векторів розвитку тощо) є одним із найрозповсюджених напрямів використання експертних оцінок у дослідженнях стосовно процесу управління. При реалізації

зазначеного напряму дослідження необхідно: оцінити сукупність показників, які характеризують об'єкт дослідження; оцінити узгодженість думок експертів щодо поставленої проблеми.

Зокрема, оцінка експертом відносної важливості факторів (параметрів, векторів розвитку тощо) здійснюється, наприклад, шляхом присвоєння їм деякої кількості балів в межах від 0 до 10. "…Нуль присвоюється у тому випадку, якщо фактор, на думку експерта, не має суттєвого значення; 10 балів присвоюється тому фактору, який має найважливіше, вирішальне значення. Експерт може надати однакову кількість балів декільком факторам, якщо на його думку вони рівнозначні, однаково суттєві. Нарешті, експерт може додатково залучити нові фактори, якщо він вважає, що вони суттєво впливають на важливість досліджуваного показника. При обробці матеріалів колективної експертної оцінки відносної ваги окремих факторів нарівні з балами використовуються ранги. Тому дані, отримані в балах, відповідним чином ранжуються" [4, с. 88-89].

Ми погоджуємося з тим, що експерти та особа, які приймають рішення, здатні ефективно оперувати 7 ± 2 чинниками та при цьому приймати управлінські рішення з високим ступенем точності. Доцільним є формування за критеріями повноти та дієвості саме такої кількості показників [9]. У нашому випадку після опрацювання анкет експертів, якими слугували фахівці підприємств із стажем роботи не менше 10 років (21 особа), індекс гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР) охопив такі змінні, котрі нами згруповані у такі контрольні показники (індикатори):

1) інфраструктура (якість залізничної та портової інфраструктури), у т.ч. логістика;

2) створення умов для ведення бізнесу, у т.ч. маркетинг та можливості виходу на зовнішні ринки;

3) технологічна готовність;

4) економічне середовище (інфляція, податкова політика тощо);

5) наявність інвестицій (внутрішніх та/або зовнішніх);

6) природно-екологічне середовище (дефіцит окремих видів сировини, подорожчання енергії, збереження навколишнього середовища);

7) інформаційне середовище (забезпечення інформацією щодо кон'юнктури ринку, новітніх досягнень у галузі техніки, технології та організації виробництва);

8) інноваційний потенціал;

9) політико-правове середовище;

10) соціально-культурне середовище та корпоративна етика.

Для цих якісних критеріїв було проведено опитування, в якому респондентам запропоновано оцінити кожний індикатор за шкалою від 0 балів (погано) до 10 балів (добре). Як вже зазначалося, до складу робочої групи щодо визначення основних індикаторів гармонічного розвитку учасника процесу увійшли висококваліфіковані спеціалісти, зокрема незалежні експерти та керівні працівники деяких підприємств аграрного сектора економіки Вінницької області (П1–П5), а також фахівці Вінницької обласної державної адміністрації.

Результатом анкетування стало: 1) визначення складу індикаторів впливу на гармонічний розвиток сільськогосподарських підприємств значень індексу гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР), а також визначення рейтингу

досліджуваних сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу (табл. 1); 2) кожному з контрольованих індикаторів експертним шляхом присвоєно ваги значущості; в сумі вони дорівнюють 1. Зважаючи на те, що окремі контрольовані показники мають об'єктивні пріоритети над іншими, нами використано процедуру надання індикаторам ваги значущості за [5, с. 22]; 3) оцінка характеру гармонічного розвитку та отримання на певний момент часу.

Таблиця 1

Групування індикаторів щодо їх впливу на формування індексу гармонічного розвитку учасника процесу

Група індикаторів	Найменування індикатору (і)	Вагомість індикатора в середньому по групі
1. Інформаційно-правові	Створення умов для ведення бізнесу (і1)	0,5
	Інформаційне середовище (і2)	
	Політико-правове середовище (і3)	
2. Соціально-економічні	Економічне середовище (і4)	0,4
	Наявність інвестицій (і5)	
	Природно-екологічне середовище (і6)	
	Соціально-культурне середовище та корпоративна етика (і7)	
3. Організаційно-інноваційні	Технологічна готовність (і8)	0,1
	Інноваційний потенціал (і9)	
	Інфраструктура (і10)	
Разом		1

Джерело: розроблено автором

Відповідно до шкали кількісної оцінки значень індекс гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР) набуватиме певних значень та характеристик, які оцінюються за такою шкалою, яку наведено на рис. 1, а результати оцінювання – в табл. 2.

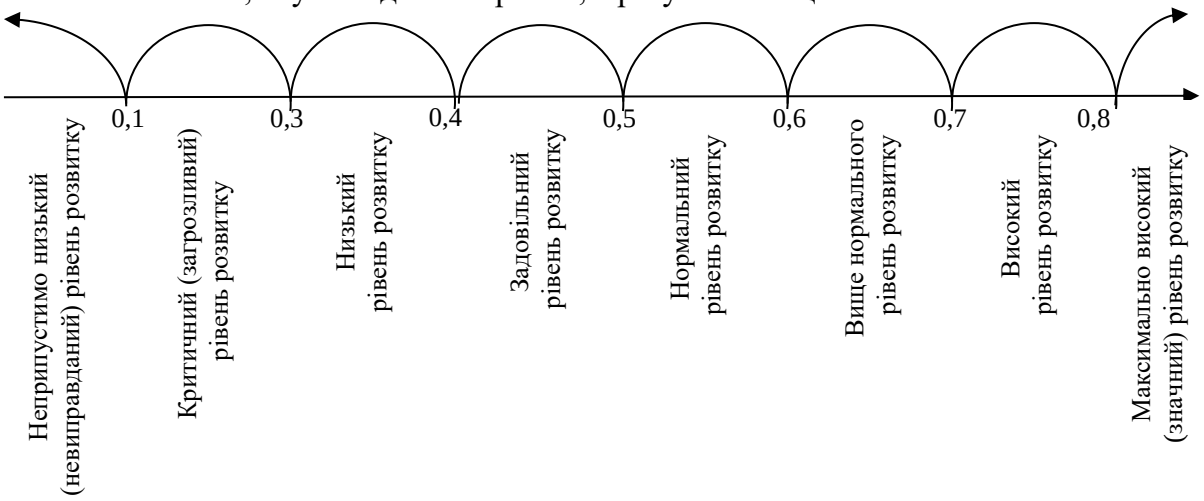

Рис. 1. **Шкала оцінки значень індексу гармонічного розвитку учасника процесу**
Джерело: розроблено автором

Так можна відзначити, що підприємства П1 і П3 посідають перше та друге місця у рейтингу за значенням індексу гармонічного розвитку учасника процесу протягом 2016-2017 рр. Разом з тим, за підсумками 2016 р. п'яте місце посідає

підприємство П5, отримавши при цьому за значенням індексу гармонічного розвитку учасника процесу оцінку "нормальний" рівень розвитку (з точки зору інфраструктури, умов для ведення бізнесу, наявності інвестицій, природно-екологічного та інформаційного середовищ, інноваційного потенціалу, політико-правового й соціально-культурного середовищ та корпоративної етики).

У 2017 р. останнє місце за рейтингом оцінки індексу гармонічного розвитку учасника процесу посіло підприємство П4 зі значенням рівня розвитку "вище нормального". Результати наведених розрахунків можуть сприяти удосконаленню процесу прийняття управлінського рішення щодо подальшого функціонування та розвитку підприємств з точки зору процесу гармонізації. Окрім цього, здійснене ранжування дозволяє побачити підприємство-лідера, котре певний проміжок часу може слугувати еталоном для проведення порівняльного аналізу показників діяльності підприємств, що уможливлює відповідні висновки стосовно їхньої конкурентоспроможності.

Таблиця 2

Рейтинг сільськогосподарських підприємств за значенням індексу гармонічного розвитку учасника процесу у 2016-2017 рр.

Сільськогосподарське підприємство	2016 рік			2017 рік		
	Індекс гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР)	Характер рівня розвитку	Рейтинг (місце)	Індекс гармонічного розвитку учасника процесу (ІГР)	Характер рівня розвитку	Рейтинг (місце)
П1	0,835	Максимально високий	1	0,915	Максимально високий	1
П2	0,685	Вище нормального	3	0,755	Високий	3
П3	0,785	Високий	2	0,810	Максимально високий	2
П4	0,520	Нормальний	4	0,625	Вище нормального	5
П5	0,500	Нормальний	5	0,650	Вище нормального	4

Джерело: розроблено автором

Примітка: у прикладі підприємствами П1-П5 слугували сільськогосподарські підприємства зернопродуктового підкомплексу ТОВ "ПоділляЛатІнвест", ТОВ "Агро-Буг", ТОВ "Агро-Еталон", ТОВ "Красне-АгроІнвест", ПП "Віта" Тиврівського району Вінницької області (конфіденційність забезпечено за допомогою жеребкування щодо цих підприємств згідно ст. 21 Закону України "Про державну статистику")

Зазначимо, що у контексті процесного управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу з урахуванням системного підходу нами розглянуто парадигму (як теоретико-методологічну модель): "гармонічний розвиток учасника процесу – масштабність процесу – ефективність процесу – гармонізація учасника процесу". На нашу думку, важливим аспектом тут є врахування динаміки процесів функціонування і розвитку підприємств як систем. Ця парадигма є алгоритмічною формою побудови методології дослідження, тому шляхом повторення процедурного циклу вона сприяє зменшенню невизначеності в ході дослідження та впливає на точність оцінювання ефективності (в подальшому якісної складової результативності процесу) [10].

Достатньою для деякого явища вважається така умова, наявність якої неодмінно викликає це явище, а необхідною для деякого явища вважається умова, без якої дане явище не має місця. Два висловлювання іменуються також причиною та наслідком. Правильність силогізмів зручно перевіряти за допомогою графічних методів (зокрема, діаграми Ейлера-Венна [10, с. 29; 11]), рис. 2.

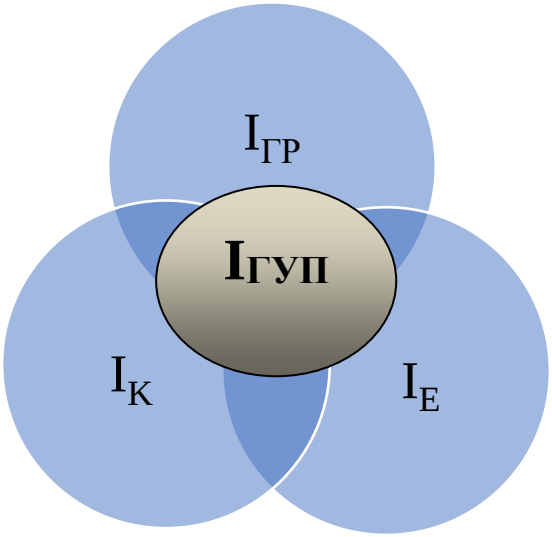

Рис. 2. **Модель верифікації парадигми "гармонічний розвиток учасника процесу – масштабність процесу – ефективність процесу – гармонізація учасника процесу" сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу з орієнтацією на лідера за допомогою модифікованої діаграми Ейлера-Венна**

Джерело: розроблено автором

На рис. 2 здійснено логіко-методологічну перевірку істинності нашої моделі (парадигми "гармонічний розвиток учасника процесу – масштабність процесу (кількісна складова результативності відповідного процесу) – ефективність процесу (якісна складова результативності відповідного процесу) – гармонізація учасника процесу") за допомогою модифікованої діаграми Ейлера-Венна. Суміжні частини перекриття кіл на діаграмі відображають взаємовплив індикаторів (індексів) між собою. Діаметр кіл має відповідати ступеню впливу відповідного індикатора (індексу) на показник, який досліджується (на індекс гармонізації учасника процесу).

Висновки. Сучасне сьогодення викликає необхідність підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу, впровадження заходів щодо гармонізації важелів та механізмів управління їх конкурентоспроможністю. З цією метою у статті запропоновано визначати інтегральний показник – індекс гармонічного розвитку учасника процесу, який є показником змішаного типу, котрий ґрунтується як на думках фахівців-експертів, так і на конкретних кількісних значеннях складових результативності процесу функціонування сільськогосподарських підприємств зернопродуктового підкомплексу. У подальшому, з метою виявлення лідера серед досліджуваних сільськогосподарських підприємств з урахуванням індексу гармонізації учасника процесу (ІГУП) на базі результатів розрахунків складових результативності функціонування цих підприємств як систем та на основі показників виробничої діяльності й середніх значень показників

ції діяльності, здійснимо апробацію запропонованого нами підходу для діагностики гармонічного розвитку цих підприємств. Це сприятиме розробці конкретних пропозицій щодо результативності функціонування підприємств, а також ефективності здійснення відповідних управлінських дій.

Список використаних джерел

Трихліб К.О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія. Х. : Право, 2015. 224 с.

Литвинов А.І. Сільськогосподарська продукція: проблеми якості. Економіка АПК. 2014. № 6. С. 23-30.

Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4. С. 29-42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_4_5.

4. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.

5. Розроблення системи індикаторів, які характеризують ефективність управління підприємством, здійснення операційної та інвестиційної діяльності, а також визначення механізму їх запровадження: звіт про НДР, №держреєстрації 0111U010121. Офіц. вид. К., 2011. 33 с.

6. Бурєннікова Н.В., Ярмоленко В.О. Генезис авторських підходів до розв'язання проблеми оцінювання дієвості функціонування складних систем за допомогою складових результативності. Економіка XXI сторіччя: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. С. 359-369.

7. Поліщук Н.В. Функціонування економічних систем: моделі складових результативності: монографія. Вінниця: Вінницький національний аграрний університет. 2010. 396 с.

8. Ярмоленко В.О., Поліщук Н. В. Складові результативності функціонування складних систем як об'єкти моделювання. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. Черкаси: ЧНУ. 2012. № 33(246). С. 86-93.

9. Гаврилова А.Н., Сысоева Е.Ф., Барабанов А.И., Чигарев Г.П. Финансовый менеджмент. М.: КНОРУС, 2006. 336 с.

10. Бурєннікова Н.В., Дмитренко Р.М. Парадигма дуалізму імплікації процесів функціонування та розвитку підприємств. ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. 2017, № 8. Режим доступу: http://repository.vsau.org/getfile.php/15743.pdf.

11. Barbier E. The Concept of Sustainable Economic Development, Environmental Conservation. № 14(2). 1987.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Trykhlib K.O. (2015). Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy i zakonodavstva YeS: nablyzhennia zahalnopravovoi terminolohii : monohrafiia. [Harmonization of Ukrainian Legislation and EU Legislation: Approximation of Common Legal Terminology]. Kh. Pravo [in Ukrainian].

2. Lytvynov A.I. (2014). Silskohospodarska produktsiia: problemy yakosti. [Agricultural products: quality problems]. Ekonomika APK. № 6 [in Ukrainian].

3. Yakoviuk, I. (2012). Adaptatsiia i harmonizatsiia zakonodavstva v umovakh intehratsii: problema spivvidnoshennia. [Adaptation and harmonization of legislation in terms of integration: the problem of correlation]. Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. № 4. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_4_5 [in Ukrainian].

4. Hrabovetskyi B.Ye. (2010). Metody ekspertnykh otsinok: teoriia, metodolohiia, napriamky vykorystannia: monohrafiia. [Methods of expert evaluations: theory, methodology, directions of use]. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].

5. Rozroblennia systemy indykatoriv, yaki kharakteryzuiut efektyvnist upravlinnia pidpryiemstvom, zdiisnennia operatsiinoi ta investytsiinoi diialnosti, a takozh vyznachennia mekhanizmu yikh zaprovadzhennia: zvit pro NDR, [Development of a system of indicators that characterize the effectiveness of enterprise management, the implementation of operational and investment activities, as well as determine the mechanism for their implementation]. № derzhreiestratsii 0111U010121. Ofits. vyd. K. [in Ukrainian].

6. Buriennikova N.V., Yarmolenko V.O. (2014). Henezys avtorskykh pidkhodiv do rozviazannia problemy otsiniuvannia diievosti funktsionuvannia skladnykh system za dopomohoiu skladovykh rezultatyvnosti. [Genesis of author's approaches to solving the problem of evaluating the effectiveness of functioning of complex systems with the help of component efficiency]. Ekonomika XXI storichchia: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia: monohrafiia. Dnipropetrovsk: NHU [in Ukrainian].

7. Polishchuk N.V. (2010). Funktsionuvannia ekonomichnykh system: modeli skladovykh rezultatyvnosti: monohrafiia. [Functioning of economic systems: models of components of performance]. Vinnytsia: Vinnytskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet [in Ukrainian].

8. Yarmolenko V.O., Polishchuk, N.V. (2012). Skladovi rezultatyvnosti funktsionuvannia skladnykh system yak obiekty modeliuvannia. [Components of the effectiveness of the functioning of complex systems as objects of modeling]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia: Ekonomichni nauky. Cherkasy: ChNU. № 33(246) [in Ukrainian].

9. Havrylova A.N., Sisoeva, E.F., Barabanov, A.Y., Chyharev, H.P. (2006). Fynansovyi menedzhment. [Financial management]. M.: KNORUS [in Russian].

10. Buriennikova N.V., Dmytrenko, R.M. (2017). Paradyhma dualizmu implikatsii protsesiv funktsionuvannia ta rozvytku pidpryiemstv. [The paradigm of dualism implies the processes of functioning and development of enterprises]. EKONOMIKA. FINANSY. MENEDZhMENT: aktualni pytannia nauky i praktyky, № 8. Retrieved from: http://repository.vsau.org/getfile.php/15743.pdf [in Ukrainian].

11. Barbier E. (1987). The Concept of Sustainable Economic Development, Environmental Conservation. № 14(2).

ANNOTATION
IDENTIFICATION OF THE PROCESS OF HARMONIOUS DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE GRAIN PROCESSING SUBCOMPLEX WITH A LEADER ORIENTATION FOR ASSESSING COMPETITIVENESS

GAVRISH Konstantin,
Postgraduate Student of the Department of Modeling and Information Technologies in Economy of VNAU,
Chief State inspector of SFS General Directorate in Kyiv (Kyiv)

The article proposes to identify the process of harmonious development of agricultural enterprises of the grain product subcomplex by calculating the process participant harmonization index (PPHI), consisting of qualitative and quantitative indices:

the harmonious development index of the process participant (IGR) and quantitative indices (with indicator JK) and qualitative (with indicator JE) components of the effectiveness of the process participant harmonization process (with the indicator). At the same time, to calculate the scale index of the harmonization process JK and the index of efficiency of the harmonization process JE, it was proposed to use the Burennikova (Polishchuk)-Yarmolenko model components of the performance of any economic process and the corresponding indicators as indicators of the process effectiveness. The information base was the statistical data of the economic activities of some agricultural enterprises of the grain-producing subcomplex. It was found that such an approach to diagnosing the harmonious development of agricultural enterprises of the grain-producing subcomplex makes it possible to draw a general conclusion about the nature and level of their harmonization and performance, as well as the effectiveness of the implementation of managerial influences in a separate enterprise to assess its competitiveness.

Key words: agricultural enterprise, competitiveness, economic processes, globalization, efficiency and effectiveness of activity, harmonious development.

Tabl.: 2. Fig.: 2. Lit.: 11.

АННОТАЦИЯ
ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПРОЦЕССА ГАРМОНИЧНОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЗЕРНОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕГО ПОДКОМПЛЕКСА С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ЛИДЕРА ДЛЯ ОЦЕНИВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

ГАВРИШ Константин Викторович,
аспирант кафедры моделирования и информационных технологий в экономике ВНАУ,
главный государственный ревизор-инспектор Главного управления ГФС в г. Киеве
(Киев)

В статье предложено идентификацию процесса гармоничного развития сельскохозяйственных предприятий зернопродуктового подкомплекса осуществлять с помощью расчёта индекса гармонизации участника процесса (ІГУП), состоящего из качественных и количественных индексов: индекса гармоничного развития участника процесса (ІГР) и индексов количественной (с показателем JK) и качественной (с показателем JE) составляющих результативности процесса гармонизации участника процесса (с показателем J_R). При этом для расчёта индекса масштабности процесса гармонизации JK и индекса эффективности процесса гармонизации JE предложено использовать модели Буренниковой (Полищук)-Ярмоленко составных частей результативности любого экономического процесса и соответствующие показатели как индикаторы действенности процесса. Информационной базой послужили статистические данные хозяйственной деятельности некоторых сельскохозяйственных предприятий зернопродуктового подкомплекса. Выяснено, что такой подход к диагностике гармоничного развития сельскохозяйственных предприятий зернопродуктового подкомплекса позволяет сделать общий вывод о характере и

уровне их гармонизации и результативности функционирования, а также эффективности осуществления управленческих воздействий на отдельном исследуемом предприятии для оценки его конкурентоспособности.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, конкурентоспособность, экономические процессы, глобализация, эффективность и результативность деятельности, гармоничное развитие.

Табл.: 2. Рис.: 2. Лит.: 11.

Відомості про автора

ГАВРИШ Костянтин Вікторович – аспірант кафедри моделювання та інформаційних технологій в економіці ВНАУ, головний державний ревізор-інспектор Головного управління ДФС у м. Києві (пл. Львівська, 8, Київ, 04053, e-mail: gavrishdpi57@gmail.com).

GAVRISH Konstantin – Postgraduate Student of the Department of Modeling and Information Technologies in Economy of VNAU, Chief State inspector of SFS General Directorate in Kyiv (8 Lviv sq., Kyiv, 04053, Ukraine, e-mail: gavrishdpi57@gmail.com).

ГАВРИШ Константин Викторович – аспирант кафедры моделирования и информационных технологий в экономике ВНАУ, главный государственный ревизор-инспектор Главного управления ГФС в г. Киеве (пл. Львовская, 8, Киев, 04053, Украина, e-mail: gavrishdpi57@gmail.com).